

Pateicība no Veru

Igauņu trimdas literatūras kolekcijas izveide Veru Centrālajā bibliotēkā

Inga Kuljus

Veru Centrālā bibliotēka (Võrumaa Keskraamatukogu)

Pirmās Igauņu trimdas literatūras grāmatas – V. Uibopū „Putni sprostā” (Linnud puuris), „Marka nepastāvība” (Markuse muutumised), A. Adsona „Mazpilsētas muzikants” (Väikelinna moosekant) un „Ceļojumu grāmata” (Reisiraamat) – sasniedza bibliotēku 1988. gada janvārī.

Uz Kanādas apgabala padomes 1989. gadā izteikto aicinājumu - ziedot Igaunijai trimdā izdotās igauņu literatūras grāmatas, atsaucās vairākas apgabala organizācijas, t.sk. Veru iedzīvotāju apvienība Toronto (Võrulaste Koondis Torontos, priekšsēdis Leo Pūrits), kas nolēma atbalstīt dzimtās vietas bibliotēkas. Šīs slavējamās iniciatīvas rezultātā bibliotēka tika papildināta ar 133 nosaukumiem, ieskaitot S. Ekbauma, A. Kalmusa, B. Kangro, R. Kolka, A. Melka u. c. grāmatām. Oktobrī zinātkārie Veru lasītāji saņēma 96 jaunas grāmatas, ieskaitot tulkoto literatūru (M. Valtari, K. Hamsunu, u.c.). Gada beigās bija saņemta jau 242 igauņu trimdas autoru 351 grāmata. Periodikas izdevumus pārstāvēja „Mana”, „Triinu” un „Tulimud”.

1990. gada jūnijā Veru sasniedza 320 igauņu trimdas literatūras grāmatas. Lasītāji ieguva īpašumā ne tikai pasaules literatūras tulkojumus: „Vējiem līdzi”, „Dorotejas kundze (Madame Dorthea), bet arī A. Kallas dienasgrāmatas un Almas Tederas „Brīnišķīgās dienas”(Ilusad päevad), kas kļuva ārkārtīgi populāras.

Decembrī mēs saņēmām grāmatas no Austrālijas, kuras sūtīja V. Vilders. Mēs bijām laimīgi par grāmatām „Austrālijas igauņi ‘78” un „Austrālijas igauņi pasaulē un darbos” (Austraalia eestlased sõnas ja teos). 1990. gada 10. jūnija pavadvēstulē V. Vilders rakstīja: „Paredzēts, ka Veru centrālā bibliotēka saņems 3 kastes ar grāmatām, pavisam 138 nosaukumus, 54 kg. Grāmatas ziedojuši vietējie Sidnejas igauņi, tai skaitā Veru bijušās iedzīvotājas Ulle Slamera un Helju Kimmela. Es, no savas puses, mēģināju pievienot grāmatas, kuru autori ir no Veru, jo no savas vizītes bibliotēkā pagājušajā vasarā es atceros, ar kādu interesi un rūpību Veru Centrālā bibliotēka augstu vērtē un komplektē tieši to autoru darbus, kas no tuvākās apkārtnes devušies uz ārzemēm.”

Zviedru Igauņu kultūras korporācija (Rootsi Eesti Kultuuri koondis) uzdāvināja mums Ziemassvētku grāmatas un periodiku “Tulimuld”. Lasītāji ieguva Karla Ērmes, kurš bija „Võru Teataja” redaktors no 1925. gada līdz 1935. gadam, atmiņas (Päevata päevad ja ööta ööd).

1990. gada beigās igauņu trimdas literatūras kolekcijā bija 682 nosaukumi, 1272 eksemplāros. Tika iekārtota atsevišķa telpa, kurā bez trimdas literatūras atradās arī līdz 1940. gadam izdotās grāmatas. Tās bieži lasīja vecāki cilvēki, kuri bija pārdzīvojuši karu vai sarakstījās ar radniekiem ārzemēs. Trimdas grāmatas lasīja cilvēki, kuri paši bija bijuši Čehijas ellē, cīnījušies Igauņu leģionā un A. Rebanes bataljonā; cilvēki nāca meklēt

informāciju par savu kara biedru un draugu likteņiem. Viņi arī lūdza grāmatas, kuras bija sarakstījis kāds no viņu ciema.

1992. gada martā saņēmām līdz šim lielāko sūtījumu no Kanādas. Grāmatas dāvināja Linda Merivē, Salme Vesi, Endels Tavele un citi. Meremee bibliotēka no Helgi Rosnas, un Krabi bibliotēka saņēma no Salmes un Augusta Tuvikeniem. Citāts no Augusta Tuvikena vēstules, kurš apmeklēja bibliotēku tā paša gada augustā: „Es nespēju aprakstīt vārdos manas sajūtas, esot starp savējiem. Mēs nekad neaizmirsām Igauniju trimdā. Mēs lūdzām par Igauniju. Es esmu laimīgs, ka esam grāmatas nogādājuši uz šejieni labās rokās. Mēs neticējam, ka šīs trimdā rakstītās nostalgiskās atmiņas varbūt interesantas lasītājiem. Tas bija mums svarīgi.”

Maijā sūtītā Boras igauņu biedrības sūtījuma pavadvēstulē Lūle Andersona rakstīja: „Šis ir skautu vienības sūtījums. Šoreiz grāmatas ir tikai no viņiem. Es tās vienīgu iepakoju. Skautiem ir pašiem sava istaba, kurā tie jau gadiem ir ziedojuši grāmatas”.

1993. gadā mēs saņēmām grāmata no Igaunų Arhīva Amerikas Savienotajās Valstīs, galvenokārt no E. Ernita kolekcijas. Ziemassvētku dāvana atnāca no Zviedrijas biedrības „Igaunų palīdzība”, kurā bija iekļauta arī Veru dzimušā Kalju Ahvena dzejas kolekciju „Vai Jūs atceraties?”.

Kanādas apgabala organizācijas „Trimdas grāmatas Dzimtenei” otrās kampaņas, kuru organizēja Toronto 1995. gada maijā, rezultātā, igauņu trimdas literatūra sasniedza visas Veru rajona ciemu bibliotēkas. Endels Talve dāvināja bibliotēkai „Kaleviopoeģa” izdevumu ādas iesējumā.

2001. gada 27. oktobrī Toronto Tartu institūts nosūtīja uz Veru 26 kastes ar grāmatām, kuras bija ziedotas galvenokārt rajona bibliotēkām. 2002. gada 10. jūnijā Endels Aruja informēja mūs par jaunu sūtījumu, bet viņu māca raizes: „Kopumā šajos gados Institūts uz Igauniju ir jau nosūtījis aptuveni 7000 kubikpēdas materiālu un mums vēl ir vārāk kā 200 kastes. Problēma nav pakošanā vai pasta izdevumos, bet gan, ko un kam sūtīt. Labākais risinājums būtu Jūsu pozitīvā atbilde uz manu ārkārtīgi svarīgo jautājumu.” Veru centrālā bibliotēka lūdza dažus speciālus nosaukumus, trimdas dzeju un žurnālu „Triinu”, kurus saņēma 22.decembrī.

Pēdējie lielākie dāvinājumi no Tartu Institūta pienāca 2003. gada 16. augustā (16 kastes), 24. novembrī (6 kastes) un 2004. gada 30. aprīlī (10 kastes). Tā kā pirmās grāmatas tika saņemtas vairāk kā 10 gadus atpakaļ, tad šīs grāmatas galvenokārt tika izmantotas, lai aizstātu fiziski bojātos eksemplārus.

Pēdējos gados bibliotēka ir saņēmusi grāmatas no Jatas Mittas, Reina Neggo, Malla Veiderpassa, kuri papildināja mūsu kolekcijas ar grāmatām par matemātiku, mūziku un medicīnu. Evi Lāmannas –Kalbus sūtījums vēl nav izpakots, un mums ir ļoti patīkama sarakste ar Endu-Maiu Michelsonu- Hollandi.

Raimonds Kolks un viņa bibliotēka

Tikšanās ar Raimonu Kolku bibliotēkā 1990. gada 21 februārī izvērtās par neaizmirstamu vakaru, pateicoties rakstnieka sirsnīgajai attieksmei un Jana Sāra cītaras spēlei. R. Kolks lasīja savu poēmu „Poēma”, kura, kā viņš domāja, vislabāk reprezentē rakstnieku, kurš pats izdod savas grāmatas.

R. Kolks mira 1992. gada 3. novembrī. 1993. gada 19. maijā bibliotēka saņēma vēstuli no Oskara Krūsa. „Esmu pilnvarots veikt pārrunas ar piecām Igaunijas bibliotēkām par R. Kolka grāmatu piegādi. Es sāku ar Veru, jo lielākā daļa viņa dzejas ir Veru dialektā un to visslabāk sapratīs tie, kas runā tajā.”. No Jāna Kolka vēstules O. Krūsam: „Mēs ar brāli esam ļoti pateicīgi, ka Jūs piekritāt mums palīdzēt Raimonda bibliotēku nogādāt Igaunijā. Un mēs arī esam pateicīgi, ka Veru Centrālā bibliotēka vēlas to saņemt”.

Augustā cilvēki no Veru devās uz Stokholmu un sapakoja grāmatas (22 kastes). R. Kolka bibliotēka bija ļoti bagātīga. Sprotams, ka tajā bija daudz dzejas, un arī vairākas tādas raritātes kā „Eduaed Viirlat 1898 – 1954”(Lunda, 1954), „Igaunija Zviedrijā” (Eesti Roots, Lund, 1976), „Grāmata par Marijas Anderes dzīvi” (Marie Underi eluraamat I-II, Lund, 1974). Visām grāmatām bija gaiši zaļš spiedogs un tajā bija teikts: „Grāmata no Raimonda Kolka bibliotēkas”. 1995 gada augustā, kad bibliotēka atvēra savas jaunās mājās durvis Juri ielā 54, Veru iedzīvotāji varēja sākt lasīt Raimonda Kolka mantojumu (2437 grāmatas).

1999. gada 17. februārī bibliotēka svinēja R. Kolka 75. jubileju, ielūdzot viņa dēlus Jānu un Pēteri. „Paldies par ielūgumu. Es ceru ierastie Veru, bet mans brālis Pēteris diemžēl nevarēs. Es stāstīšu par Raimonu un uzrunas nosaukums būs - „Raimonds un Vēžu karalis”. Vēžu karalis R. Kolka dēliem saistījās ar Veru un viņu bērnības atmiņām par tēvu. Diemžēl sniega vētra neļāva J. Kolkam izpildīt viņa solījumu - ierasties Veru. Tikšanās ar R. Kolka māsām Elenu Āsmannu un Malli Mendmetu, bija ļoti sirsnīga. Māsas runāja par brāļa grāmatu mīlestību: “Kad tēvs sūtīja viņu art lauku, viņš paslepus ņēma līdzī grāmatu”.

Ziedotāji

Salme Vesi – Veru Centrālās bibliotēkas draugs un ziedotājs. 2000. gada septembrī bibliotēka lūdza igauņiem ārzemēs palīdzēt pasūtīt Hildas Sabbo „Neiespējams noslēpt” (Võimatu vaiki) 4. daļu par 3000 kronām. No Veru iedzīvotāju apvienības 2000. gada pārskata: „Palīdzība Veru Centrālajai bibliotēkai - iegādāties H. Sabbo grāmatu. Nozīmīga daļa no nepieciešamā atbalsta tika saņemta Veru iedzīvotāju apvienības valdes vasaras sanāksmē. Veru Centrālā bibliotēka sūta savu pateicības vēstuli un kalendārus Savienībai un katram ziedotājam” (no: „Vaba Eastlane”, 2001. 5. aprīlis)

Bibliotēku atkārtoti apmeklēja Osvalds V. Lepisks no ASV. 1992. gada jūnijā viņš devās prom ar patiesu vēlmi dāvināt personīgo bibliotēku Veru iedzīvotājiem. Augustā mēs saņēmām kasti, pilnu ar grāmatām, ieskaitot E. Ilbaka „Cītaras spēlētājs” (Kumisev kannel), J. Āvika ”Igaņu mūzikas vēsture” un citas grāmatas.

1994. gada sākumā O.V. Lepisks atsūtīja mums atkal grāmatas kopā ar sarakstu un pieprasījumu: „Savā pēdējā vēstulē es pieminēju, ka esmu konsultējies ar Minesotas Igaņu bibliotēku, un mēs varētu jums nosūtīt vairāk kā 200 grāmatas, ja jums tādas nav. Pielikumā ir grāmatu saraksts, lūdzu izsvītrojiet tās, kuras jau jums ir, un atsūtiet to man atpakaļ. Es nevaru garantēt, ka man veiksies apmierināt visas Veru Centrālās bibliotēkas vajadzības, lai tajā būtu pilnīga igauņu trimdas literatūras grāmatu kolekcija, bet tas ir mans mērķis.” 1999. gada beigās viņš mums atsūtīja unikālu kolekciju 37 sējumos, kas izdoti ASV no 1977. līdz 1983. gadam, ar bagātīgām fotogrāfijām par 2. Pasaules karu.

1995. gada janvārī bijušais Veru iedzīvotājs Arvo Johari atsūtīja mums 1943. gada manuskriptu: „Veru Pašaizsardzības grupas aktivitātes no Zemessardzes likvidācijas 1940. gada vasarā līdz 1942. gada janvārim” un citas kopiju grāmatas ar atmiņām. 1999. gada 17.

septembrī bibliotēku apmeklēja premjerministrs Mats Lārs, kurš aizņēnās grāmatu lasīšanai. Mēs par to aizrakstījām A. Johari, bet viņa dēls Enno Johari atbildēja, ka viņa tēvs miris pirms trim gadiem: „Ja runājam par viņa atmiņām, manam tēvam bija stingra apņemšanās – kad Igaunija kļūs neatkarīga – nosūtīt tās uz Dzimteni, cerot, ka tās kādu interesēs un tiks saglabātas. Ir labi, ka tās ieinteresēja Martu Lāru. Pavisam bibliotēkā ir 10 A. Johari manuskripti.

1996. gada oktobrī Heino Puhks atsūtīja mums grāmatu „Igaunija 1940. – vēsturiskā ģeogrāfija”; 1998. gada 28. maijā mēs saņēmām vēstuli: „1996. gada septembrī es jums kā autors nosūtīju dāvanā uzziņu grāmatu „Igaunija 1940. – vēsturiskā ģeogrāfija”. Es novērtēju Jūsu atbildi uz šo sūtījumu. Jūsu jaukajai vēstulei bija pievienotas divas fotogrāfijas ar jauno bibliotēku; ļoti skaisti – grāmatas ir apliecinājums Igaunijas brīvībai! Pielikumā ir vēl 7 iepriekšminētās grāmatas sējumi, arī kā dāvinājums. Lūdzu izplatiet tās pēc saviem ieskatiem rajona bibliotēkām.”

Mēs esam saņēmuši grāmatas no Minesotas igauņu biedrības un esam pateicīgi, ka biedrība ir pasūtījusi mums izdevumu „National Geographic”. Grāmatas ir sūtījuši Elmārs Sārņits un „vienmēr ar sirsnīgiem sveicieniem” - Velevs Uibopū.

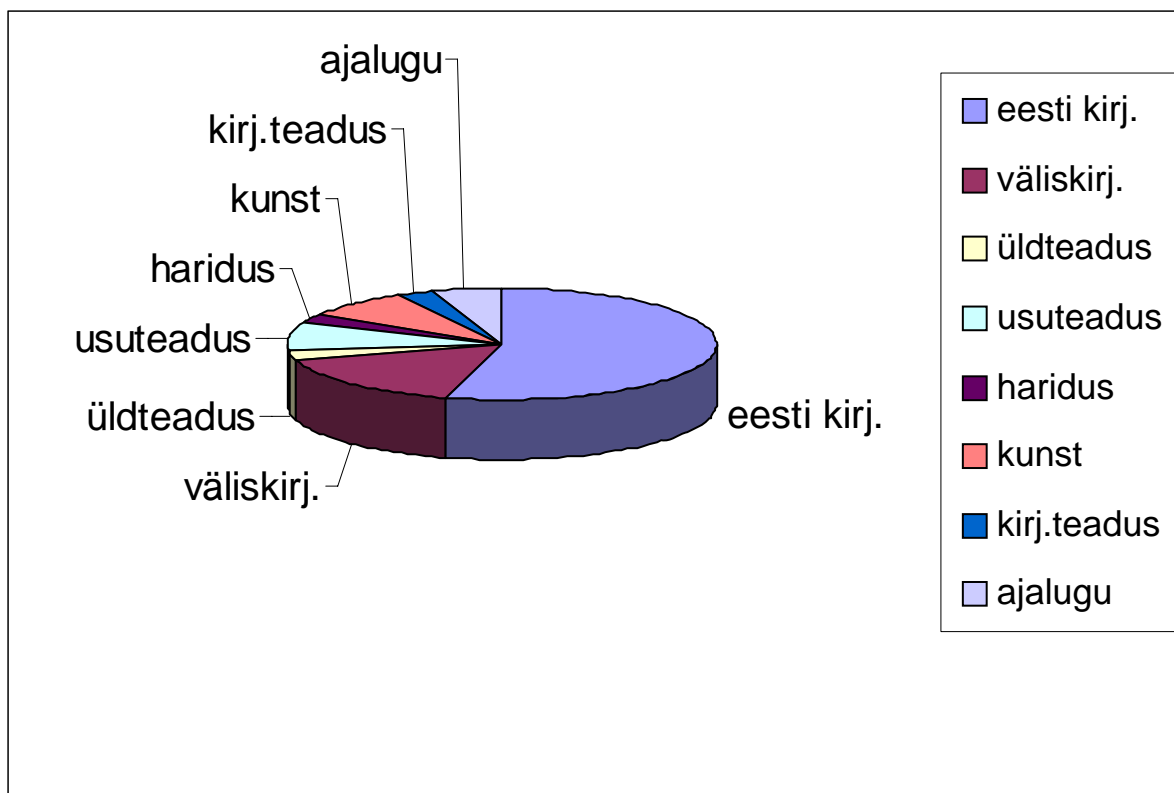
Bernards Kangro un Veru rajona padomes balva par literāro darbību

Mūsu sarakste ar Benardu Kangro sākās 1989 gada, kad mēs saņēmām no viņa grāmatas – „Jūrā nogrimusi sala” (Merre vajunud saar), „Skola – Valgas pilsēta”, Vēstules par romānu” un „Igauņu studentu biedrība Vejesto”. 1990. gada pavasarī viņš atsūtīja mums tikko publicēto „Igauņu literatūra trimdā”, kas bija ļoti nepieciešama bibliotekāriem, kuri tajā laikā zināja ļoti maz par trimdas autoriem un viņu darbiem. Mēs vienmēr bijām laimīgi saņemt žurnāla „Tulimuld” jauno numuru.

1990. gada 14. septembrī mēs atzīmējām B. Kangro 80-to dzimšanas dienu Cītaru kultūras namā, un Jāns Eilarts lasīja mums viņa sveicienus. Veru rajona padome piešķīra B.Kangro balvu par viņa literāro darbību. Vēlāk balva ieguva viņa vārdu un ir pasniegta 16 reizes. Balvas saņēmēju saraksts ir pielikumā.

Kolekcija un viņas izmantotāji

Apzīmējumi: Igauņu literatūra, ārzemju literatūra, zinātne, reliģija, izglītība, māksla, literatūras kritika, vēsture.

Hronoloģija
 Apmeklējumi
 Izņemtas lasīšanai
 Daiļliteratūra
 Zinātne

Kolekcijas pārbaudē 2006. gadā tika konstatēts, ka ir 1200 nosaukumi, no kuriem vairāk kā puse ir igauņu literatūra, tai seko ārzemju literatūra un grāmatas par vēsturi. Pēdējās pārsvarā ir atmiņas. Kopš 1998. gada maija lietotajā datubāzes modelī var konstatēt, ka A. Tederā „Brīnišķīgās dienas” ir ņemta lasīšanai 227 reizes. Ņemot vērā ka grāmata tika saņemta 1990. gadā, mēs varam šo skaitli dubultot. Mēs veidojam gaidīšanas sarakstu grāmatām „Vējiem līdzīgi”, „Dezirē” un T. Gulbransena trioloģijai.

Veru autoru galerija

2004. –2005. gadā bibliotēka pabeidza Veru autoru galeriju. Idejas krusttēvs ir Oskars Krūss. Tajā ir autori, kas dzimuši vai ir saistīti ar Veru. Vitrinās ir grāmatas pēc iespējas ar autoru autogrāfiem.

Veru Centrālā bibliotēka ir pateicīga visiem tiem cilvēkiem, kas savus darbus ir atsūtījuši uz Veru un padarījuši mūsu bibliotēku bagātāku. Mēs esam pateicīgi par sirsnīgajām un neaizmirstamajām tikšanās reizēm ar Valēriju Kimbergu –Kotkas, Helli Martinu un Ennu Neu un citiem labiem cilvēkiem.

Tulkoja Māra Sprūdža